

Білоус В. С. Соціально-комунікаційний простір бібліотеки закладу вищої освіти / В.С. Білоус // Бібліотечна справа у сучасних інформаційно-комунікативних процесах: тенденції та перспективи : 5 науково-практична online конференція, м. Острог, 19 листопада – 1 грудня 2019 / Наукова бібліотека Національного університету «Острозька академія», Факультет політико-інформаційного менеджменту Національного університету «Острозька академія». – Острог, 2019.

УДК 027.7:[378:316.77]

В. С. Білоус

директор бібліотеки

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

Соціально-комунікаційний простір бібліотеки закладу вищої освіти

У статті відображено застосування інформаційно-комунікаційних технологій для ефективної реалізації завдань бібліотеки. Акцентовано увагу на соціально-комунікаційному аспекті бібліотеки закладу вищої освіти, показано основні напрями діяльності щодо гармонізації використання соціально-комунікаційної технології у системі користувач – бібліотека. Представлено досвід роботи бібліотеки Вінницького педуніверситету. Розкрито специфіку та можливості комунікації бібліотеки в умовах широкого використання інноваційних технологій.

Ключові слова: інформаційно-бібліотечний сервіс, інформаційні комунікації, соціальна комунікація, бібліотечна комунікація, події комунікації, інформаційно-комунікаційні технології, електронні ресурси, наукометричні методи, бібліотека Вінницького педуніверситету.

Bilous V.S.

Socio-communication space of the library of the higher education institution

The article reflects the use of information and communication technologies for the efficient implementation of library tasks. The attention is focused on the social-communication aspect of the library of the institution of higher education, the main directions of activity on the harmonization of the use of social-communication technology in the user-library system are shown. The experience of the library of Vinnytsia Pedagogical University is presented. The specifics and possibilities of communication of the library in the conditions of widespread use of innovative technologies are revealed.

Keywords: information and library service, information communications, social communication, library communication, event communications, information and communication technologies, electronic resources, scientometric methods, library of Vinnytsia Pedagogical University.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Реформування освіти, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій ставлять високі вимоги перед бібліотекою, зумовлюють необхідність зміщення акцентів у функціонуванні бібліотеки, як однієї із інфраструктурних складових закладу вищої освіти. Бібліотекам в умовах розвитку, поширення маркетингу, реклами,

політичних технологій, аналітики і консалтингу, дезінформації, інформаційних провокацій, віртуальних перфомансів дедалі складніше відстоювати свої позиції в суспільстві. Такий стан зумовлює пошуки стратегій та нових моделей розвитку бібліотечного інституту, який є одним з основних учасників системи соціальних комунікацій [16, 15].

Формування багатовекторного комунікативного простору, в якому користувач отримує право на активну участь у практиках наукового, навчального та культурного діалогу, надає можливість ефективно використовувати інформаційний ресурс та комунікаційні технології, що постійно розвиваються [1]. Використання новітніх технологій та засобів комунікації в бібліотечній галузі спричиняє не лише докорінну трансформацію змісту роботи, а й сприяє перетворенню бібліотеки як одного з традиційних соціальних інститутів на рушій суспільного прогресу, що забезпечує розвиток інформаційного суспільства [11, 25]. Набуваючи глобального характеру, інформаційні технології сприяють розширенню комунікацій, формуванню інформаційного поля та соціально-комунікаційного простору бібліотеки. Кожна бібліотека формує власний комунікаційний простір, який є складною системою різноманітних інформаційних потоків і комунікаційних зв'язків: користувач – інформаційний ресурс [10].

Аналіз досліджень. Проблема комунікації, вивчення різноманітних аспектів комунікативної теорії інформатизації культури, освіти, суспільства є важливим напрямом дослідження впливових наукових шкіл. Питанню вивчення місця і ролі бібліотек у соціальних комунікаціях, трансформації діяльності бібліотек під впливом новітніх інформаційно-комунікаційних технологій присвячено чимало наукових конференцій, семінарів. Бібліотека як складна система соціальних комунікацій є предметом уваги низки науковців і практиків бібліотечної справи, серед яких: Н. Веретеннікова, Т. Гранчак, І. Давидова, В. Здановська, Т. Колесникова, О. Лалак, М. Макарова, Л. Поперечна, В. Різун, С. Ростовцев, Л. Трачук, Г. Шипота О. Шкира та інші.

Виклад основного матеріалу. Бібліотека Вінницького державного

педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського – соціально-комунікаційний комплекс, який в умовах інформаційного суспільства розглядається як складне виробництво інформаційних продуктів і послуг, центром освіти, духовності і психологічного розвантаження. Освітня книгозбірня є візитною карткою навчального закладу, робить важливий внесок у життя університету, залучена до багатьох сфер життя навчального закладу, що говорить про її високу популярність та авторитет [5]. Бібліотека вмонтована у соціальне життя університету, тому закономірне виконання низки важливих соціально-виховних функцій, серед яких: інформаційно-комунікативна (духовне зближення близьких за уподобаннями людей); соціоінтеграційна (різнопланова допомога у процесі влиття користувача у соціум). Бібліотечний працівник є посередником між користувачем, як споживачем і інформацією, а бібліотека – комунікаційним каналом, який забезпечує рух документів. Ефективність сприяння інноваціям в значній мірі залежить від стану взаємодії бібліотеки та університету, що функціонують в єдиному інформаційному просторі, виконують стратегічне завдання – забезпечення підготовки освітян на вимогу сьогодення. Сучасний читач являє собою сукупність різних іпостасей: читач, користувач, споживач, аналітик, інформаційний експерт, співтворець та ін. Сьогодні «... формується новий тип читача, фактично партнера бібліотеки, котрий виріс на цифровій культурі і грамотності» [12].

Робота бібліотеки проводиться за такими напрямками, які створюють можливість спілкування з використанням індивідуальних та групових форм комунікації. Задоволення інформаційних потреб користувачів створює нові способи спілкування, передбачає активну взаємодію бібліотечних фахівців та користувачів як рівних партнерів у діловому спілкуванні. Консультація читача з бібліотечним працівником, залучення його до процесу інформування набуває важливе значення в процесі комунікації. Для задоволення потреб сучасного користувача, забезпечення оперативного доступу до всіх бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотека освоює і активно впроваджує сучасні досягнення в галузі інформаційних, комунікаційних і мультимедійних

технологій у бібліотечні процеси. Інноваційні технології, що суттєво покращили імідж бібліотеки, дозволили перейти на нові форми обслуговування, дали можливість не тільки забезпечити максимальний обсяг інформації з вільним доступом до неї, а й створити комфортне інформаційне середовище. До послуг користувачів у бібліотеці функціонують 5 читальних залів, в т. ч. 2 електронні зали на 76 автоматизованих робочих місць. В організації читальних залів бібліотеки всі рішення спрямовані на створення зручного, комфортного для користувача середовища, будь-яких видів можливого інформаційного сервісу [8, 66–67].

Позитивні зміни у бібліотеці відбуваються на основі проектного, кадрового менеджменту, ініціативної діяльності персоналу бібліотеки та підтримки ректорату і ректора. Творче партнерство науковців, викладачів, студентів та бібліотекарів – стратегічний напрям проектної діяльності книгозбірні. Важливим є встановлення тісних контактів між відділами, бібліотеками, інститутами, громадськістю для обговорення з ними ідеї проекту, забезпечення злагодженої роботи усіх учасників підготовки та реалізації проектної діяльності, підтримка необхідних контактів з соціумом [6, 7–8].

Комунікаційна ефективність бібліотеки досягається за умови якості бібліотечно-інформаційних ресурсів та послуг, оперативного і комфортного інформаційно-бібліотечного обслуговування, забезпеченням широкого доступу до світових інформаційних ресурсів. З метою популяризації бібліотеки, її продуктів та послуг активно використовуються сучасні комунікаційні технології, інструменти Інтернет-маркетингу, що включає наступні складові: веб-сайт бібліотеки як головний засіб комунікації та інструмент Інтернет-навігації; електронна пошта, миттєві повідомлення, RSS-стрічки, соціальні мережі, блоги, форуми, фото та відеохостінги [15]. Вікно в Інтернет-простір найбільш ефективно розкривається через бібліотеку як координатора інформаційних потоків в сучасних науково-освітніх комунікаціях, що обумовлює становлення принципово нових форм комунікації в системі «Користувач-Бібліотека». Успіх бібліотеки ґрунтується на тісному

взаємозв'язку з користувачем, вивченні та прогнозуванні його інформаційних потреб. Інформаційно-бібліотечний сервіс освітянської книгозбірні сприяє науковій діяльності ЗВО та включає нові моделі наукової комунікації (Інституційний репозитарій, е-видавництво, електронні колекції та ін.). Здійснено адаптивну верстку сайту з метою коректного відображення всіх його сторінок на екранах мобільних пристроїв, залучаючи користувача до комунікаційного процесу.

Світова бібліотечна практика підтверджує, що в останні роки найбільш трендові послуги пов'язані із підтримкою наукових досліджень. Бібліотека швидкими кроками просувається до того, щоб рівень наданих нею послуг відповідав європейським стандартам, бере на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень учених інституції, адаптує університетську науку у світовий інформаційний простір [7, 61]. Бібліотека освоює функції навігації в світових наукометричних системах, здійснює підвищення публікаційної активності та видимості науковця в системі наукових комунікацій, а також підготовку для ректорату інформаційно-аналітичних матеріалів бібліометричного спрямування [2].

Важливим напрямом роботи сучасної бібліотеки є соціокультурна діяльність, що включає різноманітні види діяльності бібліотеки – довідково-інформаційну, культурно-просвітницьку, науково-інформаційну. Бібліотека закладу вищої освіти окрім традиційних функцій виконує також соціальну – комунікативну, компенсаторну, меморіальну, дозвілєву (рекреаційну), що впливають на формування комунікаційного простору. Комунікативна функція освітянської бібліотеки покликана допомагати в подоланні дефіциту спілкування людей та реалізується в процесі спілкування користувачів між собою, між користувачами і працівниками бібліотеки. З огляду на це, освітянська бібліотека має вибудувати нові типи відносин між бібліотекарем і користувачем, відпрацювати нові навички взаємодії користувача з джерелом інформації [13, 12–13]. Освітянська книгозбірня сприяє виробленню ціннісних орієнтацій, впливає на формування інтелектуального та культурного середовища – того

особливого ґрунту, на якому спільні зусилля викладачів, студентів та бібліотекарів приносять життєстверджуючі плоди. У бібліотеці діє Кодекс корпоративної культури, який визначає етичні норми і принципи у процесі взаємодії із зовнішніми щодо бібліотеки структурами (факультетами університету, науковими бібліотеками, діловими партнерами, громадськими організаціями, засобами масової інформації та ін.).

Бібліотека, як територія формування інтелектуально-творчої особистості є такий інформаційно-бібліотечний простір, багатофункціональний навігатор у соціально-комунікаційному просторі ЗВО, який різноманітними формами і методами бібліотечної роботи сприяє становленню та вихованню майбутнього педагога. Взаємодія «студент-викладач-бібліотека» створює умови для впровадження інноваційних методик навчально-виховного процесу, формування творчої особистості педагога, його професійної майстерності [4, 43]. Нового змісту й форм набуває культурно-просвітницька робота бібліотеки як засіб комунікації зі студентською аудиторією. Проведення спільних заходів помітно зближує бібліотеку зі студентством. Спільно з радістю студентського самоврядування проводяться різноманітні конкурси, квести, раптівки (флешмоби) тощо. Особливе місце в процесі комунікації займає виставкова діяльність. Популярними є така форма роботи, як книжкові інсталяції, мета яких привернути увагу до друкованого слова, створити привабливу експозицію, своєрідну фотозону для «селфі». Застосовуючи сучасні технології, бібліотека активно впроваджує таку форму виставкового експонування документів, як віртуальну виставку.

Серед нових форм діяльності бібліотеки: клубна та музейна діяльність. У рамках книжкового клубу «Автограф», творчого клубу «Креативне рукоділля», літературно-мистецької студії «Гармонія» організовуються цікаві зустрічі, створюються сприятливі умови для спілкування та організації дозвілля. Набуває популярності серед університетських бібліотек створення на їх території центрів для спільної роботи – хабів чи коворкінгів [9]. Метою таких центрів є об'єднання людей для спілкування, творчої та соціальної взаємодії,

обміну досвідом та саморозвитку. Традиційно читальні зали бібліотеки – локації проведення заходів у рамках Міжнародного фестивалю оповідання «Intermezzo», який проводиться Вінницькою міською радою, літературно-меморіальним музеєм М. М. Коцюбинського під патронатом міського голови.

Дозвіллева функція книгозбірні значно розширяє організацію соціокультурної діяльності шляхом участі у різноманітних міських заходах (День міста, День Європи). Бібліотека організовує виїзні книжкові виставки, інсталяції, проводить майстер-класи, презентує творчі доробки бібліотекарів. Коли бібліотека робить важливий внесок у життя університету, залучена до багатьох сфер життя навчального закладу – це говорить про її високу популярність та авторитет. Працівники бібліотеки беруть участь у житті університету (ювілеї університету, Дні народознавства, Дні працівників освіти), здійснюють профорієнтаційну роботу університету (Дні відкритих дверей, екскурсії для учнів шкіл міста та області).

Популяризація читання проводиться також за межами бібліотеки, використовуючи в якості майданчиків територію університету – Бібліо-time (заходи під час перерви). Влітку практикуються «уїкенди» (open-air) на свіжому повітрі («Бібліогалявина»), інсталяції та книжкові виставки. Працівники бібліотеки організували акцію «Кинь цигарку – отримай цукерку!», що мала на меті пропаганду здорового способу життя. Бібліотека долучається до благодійних акцій, активно співпрацює з волонтерськими організаціями міста.

У системі комунікаційної діяльності бібліотеки, зокрема наукової, особливе місце займають події комунікації, які є основною технологією формування її репутації та іміджу в сучасних соціокультурних умовах. До числа заходів, що мають ознаку подієвості відносяться конференції, семінари, круглі столи, професійні свята, ювілеї, інтерв'ю, виступи [14]. Бібліотека є учасником регіональних, всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій, семінарів, форумів.

Велику увагу бібліотека приділяє обслуговуванню людей з особливими потребами, намагаючись допомогти користувачам цієї категорії знайти

соціальний захист та успішно інтегруватися у суспільстві. Бібліотека з особливою увагою ставиться до такої категорії, сприяє включенню в життя університету та бібліотеки, надає «пільговий» доступ до інформаційних ресурсів, можливість користуватися «нічним абонементом», проводить консультації для роботи з комп'ютером та Інтернетом, організовує цікаві культурно-просвітницькі заходи, майстер-класи у клубі «Креативне рукоділля» [3, 32]. Обслуговування користувачів з особливими потребами передбачає дистанційний доступ до ресурсів бібліотеки.

Взаємодіючи із засобами масової інформації, бібліотека проводить велику комунікаційну роботу, що охоплює інформування про бібліотеку, її діяльність за допомогою різних засобів комунікації та містить у собі загальний процес формування корпоративної культури та іміджу бібліотеки з використанням засобів масової комунікації, поширення інформації за допомогою буклетів, усних виступів або реклами. У бібліотеці діє Кодекс корпоративної культури, який визначає етичні норми і принципи у процесі взаємодії із зовнішніми щодо бібліотеки структурами. Бібліотека тісно працює з обласною організацією національною спілкою краєзнавців, обласною спілкою письменників, Вінницькою Суспільною службою, з бібліотеками різних відомств, є членом Української та регіональної бібліотечних асоціацій.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На досвіді роботи бібліотеки показано, як реалізується комунікаційна функція освітянської книгозбірні, формування комунікаційного середовища. Ефективність сприяння інноваціям в навчально-педагогічному процесі в значній мірі залежить від стану взаємодії бібліотеки та ЗВО, що функціонують в єдиному інформаційному просторі і є для студентів єдиним джерелом знань, виконують єдине стратегічне завдання – забезпечити підготовку спеціалістів, які відповідають сучасним вимогам [2, 38]. Працівники книгозбірні, за підтримки ректорату, докладають максимум зусиль для того, щоб бібліотека розвивалася та відповідала вимогам сучасного навчального закладу [8, 68]. Бібліотека постійно удосконалює технології акумуляції суспільно значущої інформації,

забезпечує широкий доступ до власних ресурсів, послуг і продуктів, гармонійно поєднує традиційні та електронні форми у бібліотечному сервісі, виступає навігатором та посередником у сучасній системі інформаційно-комунікативної діяльності [7]. Всі заходи, які виконує освітянська книгозбірня, мають велике значення у реалізації комунікаційної функції бібліотеки для досягнення взаємодії з цільовими аудиторіями та формування громадської думки про бібліотеку, підвищення її престижу як соціальної інституції [1].

Список використаних джерел

1. Білоус В. С. Бібліотека – різновекторний навігатор у соціально-комунікаційному просторі закладу вищої освіти. *Наукова еволюція досліджень бібліо-інформаційної ноосфери* : Міжнародна науково-практична конференція, Одеса, 19–21 червня 2019 р. Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова. URL: <http://lib.onu.edu.ua/ukrayinska-naukova-evolyutsiya-doslidzhen-biblio-informatsijnoyi-noosferi/>
2. Білоус В. С. Електронна бібліотека вищого навчального закладу як середовище швидкого доступу до інформації. *Електронні інформаційні ресурси: створення використання, доступ* : зб. матер. Республіканської наук.-практ. Інтернет-конф., м. Вінниця, 12–18 квітня 2010 р. Київ : Кондор, 2010. С. 29–39.
3. Білоус В. С. Інклюзивне середовище бібліотеки: стратегія розвитку. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : зб. матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ, 8–9 листопада 2018 р.) / за заг. ред. О. А. Голюк. Вінниця : Меркьюрі-Поділля, 2018. Вип. 1. С. 31–34.
4. Білоус В. С. Інформаційно-бібліотечний простір формування творчої особистості майбутнього педагога. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* (м. Вінниця, 17–18 квітня 2019 року) : III Міжнародна науково-

практична Інтернет-конференція. *Молодий вчений*. 2019. № 5.2 (69.2) травень. С. 42–47.

5. Білоус В. С. Престиж і привабливість бібліотечної професії та бібліотеки вищого навчального закладу. *Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю НБ ХНУ, 15–16 берез., 2012 / редкол.: О. Б. Айвазян [та ін.]. – Хмельницький : ХНУ, 2012. С.71–84.

6. Білоус В. С. Проектна діяльність – важлива складова розвитку бібліотеки та професійного зростання бібліотекарів: методичні рекомендації. Вінниця, 2014. 80с. (Серія «Основи бібліотечно-бібліографічних знань»).

7. Білоус В., Лазаренко Н., Коломієць А. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі. *Витоки педагогічної майстерності* / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка : зб. наук. пр. Полтава, 2017. Вип. 19. С.60–66. (Серія «Педагогічні науки»).

8. Білоус В. С. Формування електронних ресурсів – стратегія розвитку бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. *Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ* : зб. наук. пр. міжнародної наук.-практ. конф. / ВНТУ, Вінницька академія неперервної освіти. Вінниця, 2015. С. 59–69.

9. Киричок І. В. Коворкінг в університетській бібліотеці: локація для співпраці. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі* : матеріали III Науково-практичної Інтернет-конференції (Харків, 22–29 жовтня 2018 р.) / Харківський національний медичний університет, Наукова бібліотека. Харків : ХНМУ, 2018. 32–35. URL: <http://libr.knmu.edu.ua/> Репозитарії ХНМУ: <http://repo.knmu.edu.ua>.

10. Колесникова Т. Еволюція комунікаційних моделей діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 2. С. 17–24.

11. Макарова М. Трансформація змісту бібліотечно-інформаційної діяльності в умовах глобалізації. *Вісник Книжкової палати*. 2018. № 12. С. 25–28.

12. Онищенко О. Бібліотека і «цифрове» покоління: нова ситуація – нові форми роботи. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 5. С. 3–6.
13. Освітнянська бібліотека в сучасній системі соціокультурних комунікацій : метод. рек. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт.-упоряд.: Глазунова С. М., Ніколаєнко Я. М., Сошинська Я. Є. ; наук. ред.: Добко Т. В., Пономаренко Л. О.]. Київ, 2019. 74 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 22).
14. Поперечна Л. А., Здановська В. П. Події PR-комунікації в реалізації комунікаційної стратегії наукової бібліотеки. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Стратегічні завдання розвитку наукових бібліотек* : матеріали Міжнародної наукової конф. (Київ, 3–5 жовт. 2017 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. С. 79–82.
15. Ростовцев С. С. Комунікаційна складова інтернет-маркетингу в бібліотечно-інформаційній сфері. *Вісник ХДАК*. Харків, 2015. Вип. 45. С.189–195.
16. Шемаєва Г. Коеволюційні стратегії розвитку бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 3. С. 15–19.